

Література

1. Стародымова Э.Р. Развитие морфологического строя южнонемецкого говора Тересвянской долины Закарпатской области в иноязычном окружении: Дис... канд. филол. наук: 10.02.04. – Ужгород, 1984. – 136 с.
2. Kühnel H. Die Mundart von Deutsch-Mokra – Königsfeld. – Stuttgart: Hilfsbund Karpatendeutscher Katholiken-Verlag. – 1979. – S. 227-235.
3. Maser H. Deutsche Sprachgeschichte. – Tübingen: Max Niemeyer Verlag, 1969. – 243 S.
4. Melika G. Spracherhaltung und Sprachwechsel bei der deutschen Minderheit von Transkarpatien // Sprachinselforschung. – Frankfurt am Main: Peter Lang. Europäischer Verlag der Wissenschaften. – 1994. – S. 289-301.
5. Schabus W. Oberösterreicher in der Ukraine. Kurzcharakteristik der autochthonen Dialekte der vom Salzkammergut aus besiedelten Enklaven Deutsch Mokra und Königsfeld in Transkarpatien, Ukraine // Probleme der oberdeutschen Dialektologie und Namenkunde. – Wien: Ed. Präsens. – 1999. – S. 199- 222.
6. Scheutz H. Dialekt im Wandel. Beobachtungen und Erfahrungen anlässlich einer Dialekterhebung für den "Sprachatlas Oberösterreich" // Mitteilungen des Ischler Heimatvereines. – 1994. – Folge 22. – S. 17-19.

Resümee

Der Beitrag ist der Untersuchung der Entwicklung des phonetisch-phonologischen Systems der bairischen Mundart von Königsfeld in Transkarpatien, Ukraine gewidmet. Im Laufe der etwa 250-jährigen Entwicklung in Entfernung vom Ausgangsdialekt hat die untersuchte Mundart eine ganze Reihe eigener Besonderheiten des Vokalsystems ausgearbeitet. Hinsichtlich der Entwicklung des Konsonantensystems ist die Mundart von Königsfeld konservativer als die von Bad Ischl.

БІЛЯ ВИТОКІВ ДАВНЬОКИТАЙСЬКОЇ ЛІНГВІСТИЧНОЇ ТРАДИЦІЇ

Швед Е.В., Дацьо О.Г.

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Поряд з давньоіндійською, класичною та арабською, китайське класичне мовознавство є однією з найвідоміших незалежних мовознавчих традицій. Цінність його перш за все в тому, що воно виникло на ґрунті мови, що належить до ізолюючих і значно різниться за будовою від європейських, виробило методи, що є більш придатними для цілого ряду східних мов, ніж європейські.

Проблема історії лінгвістичної думки Давнього Китаю була предметом дослідження цілого ряду дослідників. Цікаві факти з історії китайської лінгвістики представлені в працях таких вітчизняних науковців, як Т.А.Амирова [1], А.В.Десніцкая [5], І.І.Ковалик [7], Н.И.Конрад [8], Г.П.Сердюченко [12], П.Шмидт [20], Б.М.Щуцкий [21] та зарубіжних вчених Ван Ли [2,3,4], Ло Чанпэй [9], Лю Ецко [10], Цэнь Цисян [17], Чжен Шиму [18], Чжэн Чжен-до [19], Ян Синь-ань [22].

Однак ця тема ще недостатньо досліджена. Більшість сучасних праць з лінгвістики та мовознавчих посібників дуже фрагментарно висвітлюють, а інколи зовсім не торкаються проблеми давньокитайського мовознавства. Зважаючи на це, повноцінна історія мовознавства не може складатись виключно з історії європейського, пропонується публікація є спробою дослідження досягнень давньокитайської лінгвістики від її витоків аж до кінця епохи правління династії Хань.

Історія лінгвістичної думки в Китаї нараховує понад дві тисячі років.

Найдавнішими пам'ятками китайського письма, що дійшли до нас, є надписи на кістках для ворожби, знайдені археологами. Це були панцири черепах, кістки тварин, на яких видряпані письмові знаки. На даний час наука володіє великою кількістю такого типу написів. Дослідники припускають, що найдавніші написи на ворожильних кістках походять з XII ст. до н. е. [11, с. 11].

Зіставлення цих написів із пізнішими іншого змісту дає можливість прослідкувати складний та довготривалий процес становлення письма. Розвиток китайської мовознавчої думки поєднаний із розвитком китайської писемності. Нормування китайської ієрогліфіки та становлення сучасної структури китайської писемності припадає на I і II ст. н. е., тоді виділяються основні стилі китайського письма: уставне письмо (кайшу), напівуставне (синшу), скоропис (цаошу). Це і є остаточним становленням графічної системи китайської рукописної мови [16]. Місцеве, а не запозичене походження китайської писемності є безперечним. Серед знаків письма на ворожильних кістках чітко виділяються дві категорії: прості і компілятиви.

Уявлення про співвіднесеність слова з предметами та явищами зовнішнього світу, їх втілення у різного роду ієрогліфіці якнайкраще ілюструють народну ментальність, специфіку відображення у свідомості та втілення у слові.

До простих малюнкових знаків належать ті, що зображають предмети чи ситуації, наприклад: 人 'людина', 目 'око', 射 'стріляти'. Компілятивні знаки створювались як символи часто з метафоричним чи метонімічним натяком, [1, с. 63] 日 'схід' (сонце, що освічує дерево), 休 'відпочивати' (зображає людину, що сперлася на дерево) та ін. Надписи засвідчують, що вже у найранніші періоди ієрогліф служив для позначення цілого слова, тобто був логограмою.

Потреба дати пояснення та лінгвістичну інтерпретацію пам'яток старокитайської лінгвістичної традиції стає стимулом дослідження мовознавчих питань. Китайські вчені-мовознавці викладають своє розуміння питань походження мови, співвідношення слова – назви та предмета і т. д.

У період розквіту китайської класичної філософії спеціальних робіт, присвячених мовознавчим питанням, не існувало, [5, с. 94] однак історія мови філософів цікавила. Зокрема, Конфуцій і його послідовники вчили, що назва тісно пов'язана з позначуванним і повинна йому відповідати; філософи ж даоського напрямку вважали, що зв'язок між словом і реччю є довільним. Синтез цих двох напрямків подав у III ст. до н. е. Сюнь Куан, який зазначав, що нема первинного зв'язку між назвою і реальністю, бо назви даються людьми за домовленістю, та коли назва стає звичною, її звичне вживання вважають правильним. Китайський філософ і поет IX ст. Хань Юй писав, що найсуттєвіше в тому, що створюється людським голосом, є слово [8, с.21]. Таке уявлення про слово виникло ще у давньому Китаї.

Давньокитайська мовознавча традиція в основному досліджувалась у таких основних напрямках: схоластика, тлумачення давніх слів, в'яснення їх значень, дослідження писемності, структури та етимології ієрогліфів та фонетика. Саме остання досягла в Китаї найбільш значних успіхів, хоча фізична природа звуків та механізм їх вимови майже не досліджувався, головним об'єктом дослідження було не мовлення, а ієрогліф.

Грамотичні дослідження китайців починаються з часів династії Хань, тобто з часу остаточного становлення китайської ієрогліфічної писемності. Безпосередньою причиною досліджень стала потреба реконструкції знищених імператором Цинь канонічних текстів, їх стандартизація і коментування [1, с. 63]. Найдавнішою китайською книгою, що мала відношення до мовознавства, є "Ші Чжоу пянь". Вона містила список ієрогліфів, необхідних для навчання грамоті. Автор її невідомий, припускають, що книга відноситься до періоду династії Цинь, до нашого часу вона не збереглась. У цілому в основу грамотичного мистецтва китайців лягли чотири найважливіші праці: "Ер'я", "Фаньян", "Шовень", "Шимін".

Першим у Китаї тлумачним словником був "Ер'я" (III ст. до н. е.). Вважають, що в його укладанні брали участь багато вчених. У словнику вперше здійснена систематизація китайських ієрогліфів, а слова розподілені за смисловими групами, – небо, земля, води, гори, дерева і т. п. Слова у них розміщуються в синонімічні ряди. Пояснення слів у цьому словнику дуже складні і найчастіше для його розуміння користуються коментарями.

Якщо після об'єднання Китаю під владою династії Цинь (221–207 рр. до н. е.) була знищена більшість літератури Китаю, то при наступній династії Хань (202 р. до н. е. – 220 р. н. е.) чимало пам'яток були реконструйовані, підтримувався інтерес до лексикології.

Крім так званих навчальних "словників", що містили тільки списки ієрогліфів без пояснень, у цей час створювалися і справжні словники. Одним із таких був "Фаньян" ("Місцеві слова"). Припускають, що його автором є Ян Сюн (53 р. до н. е. – 18 р. н. е.). Форма організації матеріалу подібна до "Ер'я" за змістом, але для кожного слова додається вказівка на район поширення, часто поряд із основним словом подається ряд діалектних паралелей із різних

місцевостей Китаю. Завдяки книзі Ян Сюна дослідники можуть вивчати діалекти китайської мови, що існували в епоху Хань. Тому вчені справедливо вбачають у цьому зародки китайської діалектології.

Працею, що має особливо велику наукову цінність для вивчення історії китайської мови, вважають словник "Шовень цзе цзы" ("Опис простих ієрогліфів і розсічення на складові частини складних") (100 р. н. е.), укладений Сю Шенем (30–124 рр.). Це перший повний китайський словник, що охоплює всі відомі автору ієрогліфи. У ньому пояснюються структура ієрогліфів, їх значення та походження. Оскільки в ієрогліфіці кожен знак записує морфему чи слово відповідно до змісту, то Сю Шень, укладаючи словник, ставив перед собою завдання встановити правила комбінування елементів алфавіту. Він здійснив аналіз знаків письма та створив алфавіт елементів, з яких складаються ієрогліфи, обґрунтував правила комбінування цих елементів. Сю Шень встановив, що 9353 ієрогліфів, з яких складається словник, укладені за допомогою комбінування 540 смислових елементів, знаків "бу". Ієрогліфи, що мають спільний елемент, він об'єднав у окремі рубрики, що складають розділи словника. Архітектоніка розділів послідовна, за ступенем зростання складності знаків. За цим принципом систематики знаків згодом почали укладати китайські словники, тобто за основними, спільними для ряду ієрогліфів елементами (бу), які у вітчизняній китаїстиці прийнято називати ключами.

Сю Шень з метою систематизації поділяє ієрогліфи на шість категорій, попередньо розділивши їх на прості і складні: зображальні, вказівні, ідеографічні, фонетичні, видозмінені та запозичені. Базою цієї класифікації є відношення між зображальною стороною ієрогліфа і позначуванним словом.

Відповідно найпростішими за способом вираження значення є ієрогліфи зображальної категорії, що фактично є схематизованими рисунками предметів, наприклад: 'сонце' ☀ (первинний знак ☉), 'потік' 氵 (первинний знак 水).

Вказівні ієрогліфи – це свого роду символи, зміст знака стає зрозумілим за певних умов, наприклад, ієрогліф 上-шан 'верх' і 下-ся 'низ' (зміст передається за допомогою горизонтальних та вертикальних рисок).

При створенні видозмінених ієрогліфів змінювалося написання вже існуючого, наприклад, 老 лао 'старий' був замінений на 考 као 'випробовувати'.

Особливий характер мають запозичені ієрогліфи, вони вживаються не у своєму власному значенні, а для запису омонімічного слова, так ієрогліф 麦 май 'приходити' є малюнком пшеничного колосу, оскільки існувало омонімічне слово із значенням 'пшениця' [5, с. 97]. Видозмінених та запозичених ієрогліфів відносно мало, вони не є складними, а лише поєднують простоту зображення та складність значення.

Останні дві категорії, ідеографічні та фонетичні, є справді компілятивними. Ідеографічна категорія вмщує складні ієрогліфи, що об'єднують у своєму складі прості, причому прості зберігають своє значення у складі цілого, наприклад, ієрогліф 休 хю 'відпочивати' є поєднанням двох простих знаків 人 'людина' і 木 'дерево' і немовби зображає 'людину під деревом'.

Ієрогліфи фонетичної категорії складаються немовби з двох частин, – одна частина передає семантичне значення, а інша вказує на його прочитання; наприклад, 𠄎 цин 'почуття' складається із знаку 𠄎 цин 'синій' (вказує прочитання) і ключа із значенням 'серце', що вказує на смисл. Більшість ієрогліфів, що ввійшли у "Шовень", є фонетичними. Заслуга виділення шести категорій ієрогліфів не належить Сю Шеню, вони згадувалися і до нього, але саме він дав дефініцію кожної категорії, проілюструвавши її прикладами. Така класифікація ієрогліфів з певними поясненнями та уточненнями збереглася до нашого часу, вона лягла в основу систематизації китайської писемності. Відомий дослідник китаїстики Н. Конрад зазначає, що "Шовень" містить в собі і те, що можна назвати системою уявлень про слово, – таку, яка склалась до 100 р. н. е. [8, с. 21]. Словник "Шовень" майже до кінця ХІХ ст. був головним джерелом даних про найдавніший стан китайської писемності.

Досить відомою працею є словник "Шимін" ("Пояснення імен") автора Лю Сі (близько 200 р.). Рубрикація цього словника подібна до "Ер'я", однак автор ставить перед собою завдання вивести етимологію слова, причому він шукає етимон у зв'язках звучання і значення. Цей принцип, запропонований Лю Сі, отримав згодом назву "шенсюнь" (розбір звучання), далекий від наукового. Зокрема, Лю Сі, пояснюючи значення слів, близьких за звучанням, наводить такі приклади: цин 'зелений' – тому що шен 'живий'; ку 'гіркий' – тому що ту 'плювати', адже гірке випльовують. Однак головна цінність "Шиміна" полягає не в етимологізуванні, а в тому, що він дає можливість довідатись, які слова в кінці епохи Хань звучали приблизно однаково.

Дослідження китайського мовознавства має особливе значення для вивчення історії науки про мову в цілому. Заслуга китайських мовознавців у галузі лінгвістики наступні. Вони створили самобутню писемність (ієрогліфіку), дослідили її структуру та походження, її перевагою є те, що багато морфем-омонімів позначаються на письмі різними ієрогліфами, а одні і ті ж самі морфеми, що по-різному звучать у діалектах, об'єднані одним і тим самим ієрогліфом; досліджуючи лексикологію, уклали тлумачні словники, діалектні, локально паспортизуючи слова у словниках.

Безперечно, що знайомство з історією китайського мовознавства, його заслугами має велике значення і для історії науки про мову взагалі. Повноцінна історія мовознавства не може складатись виключно з історії європейської лінгвістики. Оскільки Китай має історію лінгвістичної думки, що сягає проміжку у два тисячоліття, вона повинна бути включена в загальну історію науки про мову. Історія лінгвістичної думки в Китаї служить необхідним матеріалом і для побудови міцної, історично обумовленої загальної теорії мови.

Література

1. Амирова Т. А., Ольховников Б. А., Рождественский Ю. В. Очерки по истории лингвистики. – М., 1975.

2. Ван Ли. Китайская фонетика. – Бэйцзин, 1935.
3. Ван Ли. Очерк истории китайского языка. – Пекин, 1957.
4. Ван Ли. Современная китайская грамматика (Чжунго сяньдай юйфа). – Шанхай, 1947.
5. Десницкая А. В., Кацнельсон С. Д. История лингвистических учений. Древний мир. – Ленинград, 1980.
6. Энциклопедия китайского языкознания. – Токе, 1957 (раздел пятый посвящен истории изучения китайского языка).
7. Ковалик І. І., Самійленко С. П. Загальне мовознавство. Історія лінгвістичної думки. – Київ, 1985.
8. Конрад Н. И. О национальной традиции в китайском языкознании// Вопросы языкознания. – 1959. – № 6. – С. 18–27.
9. Ло Чанпэй. Краткий очерк истории китайского языкознания. – Кэсюэ тунбао, 1953.
10. Лю Ецко. Древние китайские словари (Чжунго гудайды цзыдянь). – Бэйцзин, 1963.
11. Лоя Я. В. История лингвистических учений. – М., 1968.
12. Сердюченко Г. П. Китайская письменность и её реформа. – М., 1959.
13. Собрание классиков (Чжу цзы цзичэн). – Шанхай, 1935. – Т. I.
14. Сю Шэнь. Описание простых и объяснение сложных знаков (”Шовэнь цзецзы”). – Шанхай, 1931. – Т. 1–4.
15. Тринадцать канонов (”Ши сань цзин”). – Шанхай, 1914.
16. Учебник китайского языка для средней школы первой ступени (”Ханьюй чудзи чжунсюэ кэбэнь”). – Пекин, 1955.
17. Цэнь Цисян. Общая история языкознания (Юйяньсюэ ши гайяс). – Бэйцзин, 1958.
18. Чжен Шиму. История китайской фонетики. – Чанша, 1938.
19. Чжэн Чжен-до. Иллюстрированная история китайской литературы (Чжунго вэньсюэши чатубэнь). – Пекин, 1957.
20. Шмидт П. Опыт мандаринской грамматики с текстами для упражнений. – Владивосток, 1915.
21. Щуцкий Б. М. Китайская классическая ”Книга перемен”. – М., 1960.
22. Ян Синь-ань. Современный китайский язык (Сяньдай ханьюй). – Чунцин, 1957.
23. Watters T. Essays on the Chinese language. – Shanghai, 1889.

Summary

Acquaintance with the history of Chinese linguistics and its achievements is important for the history of linguistic science in general. A comprehensive history of linguistics cannot consist exclusively of the history of European linguistics. Since China has a history of linguistic thought spanning two millennia, it must be included in the general history of the science of language. As a result of the performed research, the

authors draw the following conclusions. The merits of Chinese linguists in the sphere of linguistics are as follows: they have created a distinctive writing (hieroglyphics), examined its structure and origin, the advantage of which is that many morphemes – homonyms are marked in writing by different hieroglyphs, but one and the same morpheme that has different sounding in various dialects, is combined by one and the same hieroglyph. Researching lexicology, they compiled explanatory dictionaries, dialect dictionaries, locally categorizing words in dictionaries. The history of linguistic thought in China is the essential material for the formation of a strong, historically determined general theory of language.

УДК 81'42:32:81'373.49

СПЕЦИФІКА ФУНКЦІОНАЛЬНОСТІ ЕВФЕМІЗМІВ У ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Шевченко М.Ю. Скорик А.О.

ДВНЗ Донбаський державний педагогічний університет

Однією з найважливіших сфер комунікації є політичний дискурс. Політик, як оратор, що працює у сфері комунікації з людьми, повинен володіти своєю мовою, бо мова для політика – це інструмент його професійної діяльності. Він повинен уміти правильно побудувати свій виступ залежно від його мети, тактики, комунікативної ситуації. Отже, політик завжди повинен чітко осмислювати, що, як, коли і з якою метою він говорить.

Із давніх часів евфемізми використовуються для стилістичного пом'якшення на словесному рівні. Такий процес називається евфемістичною заміною, яка входить до прийомів та засобів, пов'язаних із вимогами до якості мови. Перелік таких вагомих якостей мови сформувався ще за античних часів, про що свідчать праці Цицерона, Аристотеля та інших грецьких та римських учених. Характерними рисами греко-римської традиції були правильність, логічність, однозначність, точність, різноманітність, лаконічність мови, а також правдивість її змісту. Говорячи про сьогодення, зазначимо, що в останні десятиліття процес формування евфемізмів відбувається досить інтенсивно. Це пояснюється, передусім, тим, що на сьогодні найважливішим фактором, який сприяє формуванню евфемізмів, є здатність бути відображенням формування певних суспільних процесів, що дає їм змогу отримувати широке розповсюдження в суспільно-значущих сферах мовної діяльності.